

het relaas van
de toekomst en
het verleden

De auteurs ontvingen voor het schrijven van dit boek stimulans van De Inktaap 2024.

1e druk maart 2024

Omslag: Lieke Sloof en Lora Zaiss
Redigent: Julia Snel en Hanna Vlaming

© 2024 Olivier Berg, Pleun Fioole, Joeri Peek, Lieke Sloof, Libi Touwen, Lora Zaiss
& Christelijk Gymnasium Utrecht

*Alles van deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt op welke wijze dan ook
zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.*

Christelijk Gymnasium Utrecht, Koningsbergerstraat 2, 3531 AJ Utrecht
<https://www.cgu.nl>

ISBN 12345 6789 012 3 / NUR 123

Opgedragen aan Anjet Daanje (1965),
Auke Hulst (1975)
en Tom Hofland (1990).
En aan alle anderen die niet meer bij ons zijn
maar die in onze verbeelding voortleven.

The wild deer browse above her breast;
The wild birds raise their brood;
And they, her smiles of love caressed,
Have left her solitude!

~ Emily Jane Brontë

~ Een privédominachtige uitgave ~

~~Ik wilde dat ik het allemaal over kon doen.~~

Mijn redacteur heeft me gevraagd tijdens het schrijven van het juryrapport – werktitel *Het relaas van de toekomst en het verleden* – een logboek bij te houden met het oog op een simultaan te verschijnen onderbouwing ‘*Privédominachtige uitgave*’ (haar woorden). Dit was tijdens onze maandelijkse kop koffie na een antiekjacht bij mij thuis – Liv in de leunstoel voor het raam, ik in degene ernaast die maar een keer in de maand bezet is. Ze zei: ‘Je recensies worden goed ontvangen, maar van dit juryrapport hangt veel af.’ Ik begreep de onderliggende boodschap, menselijkheid valt te missen in mijn werk, misschien te verklaren door het feit dat ze mijn enige sociale contact is buiten mijn partner waarmee ik 10 jaar samen ben, Nami. Ik noteerde wat op mijn laptop en begon met een antwoord over hoe dat soort uitgaves natuurlijk altijd fijn zijn om te lezen en het denkproces van een schrijver volgen een essentieel onderdeel is van het ontwikkelen van je eigen schrijfwerk en dat... Liv keek me aan, blik doordringend. Haar ijzig blauw ving mij: haar ogen, haar zeer professionele en elegante blouse compleet met strik. Dat ik me anders gedraag. Anders? ‘Je lijkt ontnomen uit de samenleving’, zei ze. ‘Omdat je je koffie nog niet eens hebt aangeraakt. Omdat je maar blijft typen op die laptop van je. Omdat je een jam vlek zo groot als een kleine suikerpot op je trui hebt zitten.’ Haar blik gleed nu door de rommelige kamer, bijna net zo rommelig als mijn leven. Ze begon over een onderwerp waar ik niks van opsloeg omdat ik gefocust was op een fietser die langsreed met wel drie meeliftende kinderen. Met een schok beseftte ik dat dat ook de leeftijd zou zijn geweest van het mijne, van mij en van Nami. Ze klapte met haar handen. ‘AARDE AAN HANNA!’ ‘Ja sorry, wat zei je?’ ‘Dat je lezers het heel fijn zouden vinden om je denkproces nou eens echt te kunnen volgen, want, je weet wel, onbegrip voor mijn keuze zou nog wel eens wat ophef kunnen veroorzaken en dat kunnen we ons echt niet permitteren omdat...’ ‘Omdat mijn hele carrière aan duigen ligt?’, vroeg ik. Ze rolde met haar ogen.

De enige keer dat ik mijn gedachten heb uitgeschreven was tijdens een heel verwarrende tijd in mijn leven. Het huwelijk van mijn ouders lag in duigen (feit), ik moest kiezen waar ik ging wonen (feit) en ik moest bepalen welke weg ik in zou slaan qua beroep (feit?). Dus mijn gedachten nu op papier durven te zetten, is best een stap. Een echte keuze heb ik in dat laatste, welk beroep bij mij past, nooit volledig gemaakt. Ik ben Nederlands docent op een middelbare school in de buurt voor twee dagen in de week, doe wat losse recensie-opdrachten en schrijf af en toe een boek. Op dit moment zijn er drie populaire, literair hoogstaande boeken in Nederland: *De mitsukoshi troostbaby company* van Auke Hulst, *Het lied van ooievaar en dromedaris* van Anjet Daanje en *De menseneter* van Tom Hofland. Ik, Hanna Vlam, een echte literatuurkenner, ben van plan om het met een nieuwe recensie – een heus juryrapport – helemaal te maken in de literaire wereld – iets wat tot nu toe nog niet is gelukt – en mijn nieuwsgierige leerlingen te kunnen vertellen welk van de drie boeken het beste is. Het probleem is echter dat ik dat zelf ook nog niet heb besloten. Mijn plan is om tijdens het schrijven van dit juryrapport – een boek op zichzelf, eigenlijk – te ontdekken wat mijn favoriete boek is – "Schrijven is nauw verwant aan herinneren" (*De mitsukoshi troostbaby company*). In ga de drie boeken bespreken met mijn grootste voorbeeld, een icoon uit de (Engelse) geschiedenis: Emily Brontë, benieuwd als ik ben naar haar mening. Dit geeft mij hopelijk duidelijkheid en zo kan ik alsnog mijn deadline, Livs deadline, de deadline voor het juryrapport, 4 maart halen. Liv weet nog niet dat ik het in een andere, de niet standaard, vorm giet, maar ik zie niet in hoe ik het anders moet doen. Het wordt krap, maar de twee weken die ik heb, ga ik goed gebruiken.

Ik ga de sprong in het diepe wagen en het beste wat ik ooit heb geschreven afleveren, wat Nami ook van mijn (mentale) afwezigheid van de komende twee weken zal vinden, in de hoop mijn doel – eindelijk een keer een eigen doel – te bereiken. Niet dat stomme logboek gaat mij naamsbekendheid geven, maar mijn juryrapport. Mijn nieuwste boek.

~ Nulmeting ~

De deur slaat met een klap dicht. Ze slaakt een zucht en neemt nog een slok koffie. Weer brandt ze haar mond; dat deed ze de afgelopen twee slokken ook al. Haar gedachten zijn duidelijk ergens anders. Ze twijfelt of ze achter haar aan moet rennen, maar twijfelt te lang en ze hoort de motor van de auto buiten al opstarten. Ze loopt naar de deur en zwaait nog wel even. Of ze is te laat en het zwaaien wordt niet meer gezien, of ze wordt genegeerd. Ze is overtuigd van het tweede. Neemt ze het haar kwalijk dat zij elke dag rustig kan opstarten? Of zou ze het erg vinden dat zij zich vaak zo in haar eigen fantasiewerelden begeeft? Al deze vragen schieten tegelijk door haar hoofd, zoals haar gedachten wel eens vaker gezwind kunnen gaan. Vooral de laatste tijd. Maar hier ging natuurlijk wel genoeg aan vooraf.

Hanna is boekenrecensent en schrijft zelf ook af en toe. Het grootste deel van de dag is ze aan het lezen of mijmeren. Haar favoriete plek is het archaische antiquariaat in de buurt. De muffe cellulosegeur doet haar denken aan haar kindertijd, toen ze als zesjarig meisje op de zolder van haar grootouders tussen de boeken snuffelde. Nog totaal onwetend. Ze verlangt nog wel eens terug naar die onbevongen kindertijd. De tijd dat ze zich nog niet druk maakte om haar relatie. Hanna heeft namelijk een relatie met Naam, die werkt in het hotelmanagement. Ze kennen elkaar al tien jaar, maar zijn ook al een stuk of acht keer uit elkaar geweest. Hun relatie leek inmiddels wat stabiel, maar daar dubt Hanna sinds een paar weken weer over. Naam heeft het zwaar op haar werk en lijkt zich niet thuis te voelen in het huis dat aanvankelijk alleen van Hanna was. Daarnaast wil Hanna graag kinderen en ziet Naam dit, na een misgelopen zwangerschap een paar jaar geleden, niet meer zitten. Dit alles zorgt voor de welbekende problemen tussen beiden.

Hanna probeert het los te laten. Naam komt meestal rond half zes weer thuis, waarna ze samen wat koken of bestellen. Ze heeft dus nog een hele dag om haar eigen ding te doen. Ze vindt het heerlijk om een hele dag haar eigen ding te doen, maar tegelijkertijd moet ze er – nog – niet aan denken dat Naam niet elke avond bij haar thuiskomt. Liefde is een lastig begrip waar ze de laatste tijd vaak over nadent. Is dit dan wel liefde wat ze voelt? Als ze elke ochtend een gevoel van vrijheid ervaart als ze de auto van Naam hoort wegrijden? Maar toch, rond vijf uur 's middags, in de leunstoel voor het raam gaat zitten wachten tot ze hetzelfde geluid hoort dat haar net als 's ochtends een goed gevoel geeft? Ze moet het er met Naam over hebben, ze weet het en ze haat het. En ze haat het dat ze daar geen vrede mee heeft. Hanna zit weer vast in haar gedachten. Ze besluit de intrigerende wereld van *Het lied van ooievaar en dromedaris* weer in te duiken. Ze heeft het bijna uit en is laaiend enthousiast. Maar ook over de afgelopen twee boeken die ze heeft gelezen – *De mitsukoshi troostbaby company* en *De menseneter* – is ze ontzettend te spreken. Welk boek haar favoriet is, heeft ze nog niet besloten. Hanna pakt het forse boek op en kruipt haar bed weer in. Ze wordt meegezogen in Ties Auwerda's belevingen en wordt geprikkeld door de overdenkingen over Tijd. Een uur later ligt ze gedesoriënteerd in bed. Ze baalt dat het boek uit is en herkent het lege gevoel van toen ze de andere goede boeken uithad, maar het is nu wel heel aanwezig. Hanna dommelt weer in.

Ze loopt achter Emily aan de pastorie binnen. Ze hangen hun mantels aan de kapstok en doen hun vieze laarzen uit. Ze luisteren of het huismeisje er is. Die loopt ergens in de woonkamer zo te horen. 'Hanna, zullen we ons idee direct uitwerken? Ik heb vanmiddag bij de boekhandel een nieuw notitieboekje gekocht, dus we kunnen met een schone lei beginnen.' 'Ik verheug me erop. Vader is voorlopig nog druk, denk ik, dus we hebben genoeg tijd. En onze kamers zijn als het goed is al schoon.' De zussen stommelen de trap op. Ze hebben een vaste schrijfroutine en weten allebei al precies hoe ze het gaan aanpakken. Hanna pakt hun favoriete vulpen en Emily legt het nieuwe notitieboekje open neer. Emily begint meteen te vertellen. Hanna probeert haar bij te houden, maar haar zus lijkt steeds sneller en sneller te gaan. Hanna's gedachten gaan in een hoger tempo dan haar pijnlijke pols en het zweet begint

haar uit te breken. Haar hand wordt blauw van de inkt en Emily lijkt wel een soort op hol geslagen machine.

Ze slaat de dekens vermoeid van zich af en kijkt op de klok. Ze heeft een uur geslapen, wat meer is dan de bedoeling was, maar niet genoeg blijkt te zijn geweest om uitgerust weer op te staan. Geeuwend loopt ze de trap af en verwondert zich over haar droom. Hanna schudt het van zich af en besluit te beginnen aan een artikel over een vergelijking van de laatste drie boeken die ze heeft gelezen. Ze opent haar moderne laptop, waarna face ID haar naar haar bureaublad leidt en ze met behulp van de spraakassistent een nieuw document opstart. Een kwartier achtereen staart ze naar de hups knipperende cursor: af en toe mompelt ze wat beginzinnen, woorden, letters, maar laat die telkens ook snel weer weghalen.

De klep van haar laptop slaat ze met een klap dicht. Ze slaakt een zucht en zet nog maar een kop koffie. Wat heeft ze toch vandaag? Ze lijkt wel een marionet waarvan de touwtjes in handen zijn gekomen van iemand die duidelijk een andere wil heeft dan zijzelf. Ze wilde gaan schrijven, maar het werkt voor geen meter, eigenlijk heeft ze er helemaal geen zin in. 'Dan maak je maar zin', zou haar moeder zeggen. Maar dat is makkelijker gezegd dan gedaan. Ze wil wel zin maken, maar hoe doe je zoiets. Ze dacht dat ze wilde schrijven, maar weet nu niet meer of ze dat wil.

Hanna besluit het schrijven voor nu even aan de kant te schuiven en opent de *Courant van het Futurum*. Ze scant de artikelen over de onderwerpen die ze niet zo interessant vindt en vindt dan een artikel over ethiek. Dat vindt ze altijd boeiend, omdat ze zelf getalenteerd nadenker is. Soms denkt ze iets te veel na. Terwijl ze leest, valt haar oog op een advertentie in kleine lettertjes, overschaduwde door reclames van grote bedrijven. 'Altijd al willen leven in een ander tijdperk? Of de tijd terug willen draaien? En ben je bereid je huidige leven achter te laten? Dan zijn wij op zoek naar jou!' Hanna is gelijk getriggerd en denkt terug aan haar droom. Als groot fan van de Brontë zussen, en dan vooral Emily Brontë, heeft ze al vaak genoeg gefantaseerd over hoe het zou zijn om ze in het echt te ontmoeten. Het leek natuurlijk wel altijd onmogelijk. Zij, levende in 2032, en de Brontës, levende in de 19e eeuw. Ze leest verder. 'Wij, van TijdOntduiken, hebben proefpersonen nodig. Na jaren van testen en ontwikkelen, denken wij mensen terug te kunnen laten gaan in de tijd. Durf jij het aan? Bel dan naar het onderstaande nummer.' Ze laat het even binnenkomen, maar voelt direct dat ze het moet doen. Hoe langer ze hierover na gaat denken, hoe meer bezwaren ze zal vinden. Dit is haar kans om Brontë te spreken over alle boeken die ze de afgelopen tijd heeft gelezen.

Als Naam thuiskomt, stipt half zes, heeft Hanna bijna alles al geregeld. Ze heeft gebeld, vliegtickets geboekt – het bedrijf schijnt hun hoofdkantoor in Tokio te hebben – en research gedaan. Ze doet haar best om haar gemixte gemoedsgesteldheid geheim te houden en wijst Naam er opgewekt op dat de mise-en-place al klaarstaat, want ze weet dat ze een hekel aan het snijwerk heeft. Omdat haar vlucht al over twee dagen gaat, wil Hanna er nu alles aan doen om het goed af te sluiten met Naam. Het is namelijk zo dat, als ze eenmaal in de tijd terug is gereisd, niet meer terug kan keren naar de huidige tijd. En aangezien Hanna van plan is terug te keren naar de tijd van de Brontës, komen Naam en Hanna elkaar echt niet meer tegen. Hanna gaat morgen een brief schrijven en die op de dag van haar vertrek op de keukentafel leggen, want helemaal zonder afscheid vertrekken vindt ze toch te heftig. Met een brief voorkomt ze in ieder geval dat er onderzoek moet worden gedaan naar haar verdwijning.

Na twee relatief fijne dagen – of eigenlijk ochtenden en avonden – samen met Naam, loopt Hanna gespannen door de vlieghal. Wat zou Naam nu aan het doen zijn? Zou ze een vermoeden hebben dat ze haar vanmiddag niet in de leunstoel voor het raam opwacht? Ze zou zich nu schuldig moeten voelen, maar Hanna merkt aan alles dat ze de juiste beslissing heeft genomen. Ze kan niet wachten om Brontë te ontmoeten. Veel heeft ze niet meegenomen, maar in haar hoofd gaat ze haar paklijst af: paspoort, portemonnee, drie powerbanks, laptop, aantekenboekje, *De mitsukoshi troostbaby company*, *De menseneter*, *Het lied van ooievaar en dromedaris*, één set schone kleren, toiletartikelen. Ze twijfelde of ze haar laptop wel mee moest nemen aangezien ze die in de 19e eeuw niet kan opladen en gebruiken

veel vragen zou opleveren, maar ze denkt toch dat het toegevoegde waarde heeft, zeker met genoeg powerbanks. Al haar notities over de verschillende boeken heeft ze overgeschreven in haar boekje. Ze probeert haar weg te vinden door alle andere mensen die hun weg proberen te vinden, maar ze is te gespannen om haar aandacht erbij te houden. Ze blijft stilstaan om even de spanning uit haar lijf te kunnen laten gaan en voelt mensen van achter op haar botsen. Ze mompelt sorry.

Om kwart over drie heeft Hanna afgesproken met meneer Miyuki Ito van TijdOntduiken, of 'JikanYokeru' hoe het hier heet. Gisteravond om negen uur checkte ze in bij haar hotel, vanochtend is ze even door Tokio gelopen. Het is vijf over drie als Hanna aankomt bij het imposante gebouw waar ze 'JY Kaisha' op ziet staan. Na even zoeken heeft ze de hoofdingang gevonden, waarna ze de smetteloze hal inloopt. Direct komt er een robot op haar afgerold, met een oplichtend scherm dat het hoofd moet voorstellen. Het ding – Is het een ding? – begint tegen haar te praten in het Nederlands, wat haar verbaast. 'Goedemiddag, mevrouw Van der Vlam Welkom bij TijdOntduiken. Alle spullen die u niet mee wilt nemen op uw reis, kunt u achterlaten in de witte bakken aan uw rechterhand.' Hanna is lichtelijk van haar à propos gebracht door de directe taal van de robot. Het is duidelijk dat ze gewild is. Ze herpakt zich, kijkt even om zich heen en ziet dan, te midden van al het andere witte, de bakken die de robot bedoelt. Ze doet haar kleren en haar toiletartikelen erin. 'Dan mag u nu achter mij aanlopen. Meneer Ito zit al klaar in het laboratorium.'

Meneer Ito had zo ieder ander kunnen zijn, in een te grote witte labjas gehuld, een bril op zijn kleine hoofd en iets voor zijn mond wat op een mondkapje lijkt. 'Hello sir', zegt Hanna. 'Je kan in het Nederlands praten mevrouw Van der Vlam. Ik heb mijn spraaktralië in gebruik.' Hij ziet de verbazing op Hanna's gezicht, maar besluit er niet verder op in te gaan. 'Weet u zeker dat u het aandurft om terug de tijd in te reizen en alles achter te laten?' Na een diepe zucht weet Hanna zelfverzekerd 'ja' uit te brengen. Meneer Ito is duidelijk opgelucht en begint direct met de handeling. Hij is blij eindelijk een proefpersoon te hebben die niet op het einde nog terugdeinst. 'Naar welk moment en naar welke plek wilt u terugreizen mevrouw?' 'Oktober 1845, Haworth.' Meneer Ito is verbaasd over hoe ver Hanna terug wil reizen, aangezien ze iedereen die ze nu kent dan nooit meer terug gaat zien. Maar een probleem vormt het niet. Hij begint de gegevens in de grote computer in te vullen. 'Mevrouw? Komt u hier voor mij staan, dan smeer ik u en alles wat u mee wilt nemen in met de transitievloeistof.'

Ingesmeerd met de plakkerige vloeistof, met de drie zware boeken, haar laptop en powerbanks en haar notitieboekje in haar armen, stapt Hanna op het plateau. Ze geeft een laatste 'ja' en dan voelt ze dat de gel-achtige vloeistof gaat gloeien. Steeds warmer en warmer wordt het. Ze is bang dat ze levend zal verbranden, maar juist als die grens bijna is bereikt, wordt alles donker.

~ Deviatie ~

Ze leeft nog – dat is de eerste vaststelling. Ze ligt op de grond, gelukkig net naast de modder en in een bed van roodoranje herfstbladeren. Voorzichtig gaat ze zitten, ze is nog rillerig en moet wennen aan de kou. Een gure wind blaast haar haar uit haar gezicht, wat nog vies is van de transitievloeistof. Ze herkent Haworth – de huisjes en de heuvels – van de foto's en schilderijen, dus de plek lijkt goed gegaan. Maar leeft ze nu ook daadwerkelijk in een andere tijd? In Japan was ze nog zo zeker geweest dat dit alles een goed idee was, maar ze vraagt zich dat nu ineens weer af. Wat als ze een vlindertje kapottrapt hier, dan kan de rest van de geschiedenis helemaal anders lopen. Is dit wel ethisch te verantwoorden? Ze weet het niet. Ze moet haar best doen om wakker te blijven, tijdreizen is best vermoeiend. Langzaam gaat ze op haar benen staan en zoekt waar haar boeken zijn gebleven. Ze vindt ze een meter of vijf vandaan van waar ze zelf is neergekomen. Gelukkig is alles nog heel. Ze besluit een plek om te overnachten te zoeken waar ze zich kan opfrissen, en een winkeltje om gepaste kleren en wat eten te kopen en dan uit te rusten, zodat ze morgen Emily Brontë – het moet nog even tot haar doordringen dat dit echt gaat gebeuren – op kan zoeken.

In een herberg een aantal kilometer van het huis van Brontë vandaan, ligt Hanna 's avonds in bed te piekeren. Ze heeft de transitievloeistof van zich afgekregen, maar voelt zich nog een beetje koortsig. Ze denkt aan Naam en hoe die nu haar brief gelezen moet hebben en alleen in hun tweepersoonsbed ligt. Of nu, eigenlijk over 187 jaar. Absurd. Morgen is de grote dag. Om negen uur 's ochtends gaat ze de wandeling naar de pastorie maken, wat ongeveer tien kilometer lopen is vanaf hier. Daar heeft ze tweeënehalf uur voor gerekend. Ze hoopt dat ze het vertrouwen van Emily Brontë direct kan winnen en ze kan beginnen met lezen in *De mitsukoshi troostbaby company*. Maar echt haast heeft ze natuurlijk niet, want ze zal voor de rest van haar leven in de 19e eeuw verblijven. Net heeft ze nog even wat gelezen in het boek en wat mooie zinnen genoteerd. Ze is benieuwd wat Emily Brontë vindt van de vele filosofische vragen uit het boek en of ze, net als Hanna zelf, ook geraakt wordt door de gevoelens van Auke: "Ik mis het flintertje pijn dat geluk al in zich draagt door het vooruitzicht van verlies, ik mis het schervengeluk dat geconserveerd wordt in de nagedachtenis aan gedeelde momenten." Dit deed Hanna veel. Ze is benieuwd wat Brontë hiervan zal vinden, want in dit boek staan actuele onderwerpen – actueel in 2032 – centraal. Onderwerpen die iets minder actueel zijn in 1845. Bijvoorbeeld abortus – "Als een kind de fysieke manifestatie is van de liefde tussen twee mensen, wat is het annuleren van die manifestatie dan?" – en artificiële intelligentie.

Hanna hijst zich in haar nieuwe – of eigenlijk oude – kleren en hangt een manteljas om haar schouders. Als ze naar buiten stapt, trekt ze haar jas hoog op – de miezer geeft Haworth een mysterieuze uitstraling. Ze stapt stevig door, herhaalt wat ze tegen Brontë wil zeggen in haar hoofd en voelt zich op een of andere manier gelukkiger dan ooit. De twijfel van gisteravond is verdwenen en ze kijkt er naar uit om over haar favoriete onderwerp te praten met een echte kenner. Voor ze het weet doemt de pastorie op in de verte, Hanna krijgt – heel cliché – kippenvel en kriebels in haar buik en loopt met het volumineuze boek in haar hand het pad op. Ze doet nog een schietgebedje in de hoop dat Emily Brontë thuis is, maar verwacht van wel. Ze klopt op de deur en de 10 seconden die er daadwerkelijk verstrijken lijken wel een uur te duren. De deur gaat open op een kiertje en ze ziet het gezicht dat van Emily Brontë moet zijn kijken wie er voor de deur staat. 'Hoi, ik ben Hanna, Hanna van der Vlam. Ik weet dat het ontzettend vreemd klinkt, maar ik kom uit de toekomst. Uit 2032. Ik ben hier gekomen, omdat ik literatuurliehebber ben en ik het heel graag met u over wat boeken zou hebben.' Het blijft even stil. Brontë is duidelijk aan het overpeinzen wat ze zojuist heeft gehoord. 'Ik weet dat het raar klinkt', vervolgt Hanna, 'maar ik zou het heel erg waarderen. Het zijn goede boeken, kan ik u verzekeren. Kijk, dit is de eerste.' Ze houdt *De mitsukoshi troostbaby company* omhoog. Brontë doet de deur wat verder open, pakt het boek aan en begint te bladeren. Ze ziet het jaartal van uitgave aan het begin van het boek staan en kijkt weer op. 'Dus het is echt zo? 2032?' Hanna had haar stem zich heel anders voorgesteld,

ze heeft een hele zachte, bijna melodieuze stem. ‘Ja, het is echt zo.’ ‘En u, Hanna?, bent hier speciaal voor mij heen gekomen? Gaat u weer terug?’ Hanna is blij met hoe het tot nu toe gaat en reageert: ‘Speciaal voor u inderdaad, ik bewonder uw werk *Wuthering Heights* enorm. Terugkeren naar de tijd waarin ik geboren ben, gaat niet meer, dus ik heb hier al mijn hoop op gevestigd.’ Brontë’s mond valt open. Over *Wuthering Heights* had ze nog niet kunnen weten als ze niet inderdaad uit de toekomst zou zijn gekomen. Met dit boek is ze nog bezig, anoniem zelfs. ‘Mag ik het lezen, Miet-suu-koos-hie troest-baby company?’ ‘Heel graag zelfs’, antwoordt Hanna, ‘wil je het over een tijdje met mij bespreken?’ ‘Ik denk het wel, schikt maandagochtend 11 uur, hier?’ Brontë is geïntrigeerd geraakt door deze vrouw uit de toekomst en is ook benieuwd wat voor boeken er in de toekomst geschreven gaan worden. ‘Heel erg bedankt, maandag 11 uur is perfect. Veel leesplezier, het is een bijzonder boek.’ Brontë knikt en voordat Hanna nog iets kan zeggen is de deur alweer gesloten. Ze moet zich beheersen niet te dansen van vreugde. Het is nu donderdag, ze vraagt zich af wat ze de komende dagen gaat doen, ze kan niet wachten.

Na dagen die ontzettend langzaam voorbij zijn gestreken, waarin Hanna Haworth heeft leren kennen, en waarin ze zich lichtelijk is gaan ergeren aan het gammele bed waarin ze moet overnachten, is het eindelijk maandag. Om zeven uur staat ze al naast haar bed en ze doet extra lang over haar ochtendritueel dat ze heeft ontwikkeld de afgelopen dagen, maar om acht uur is ze toch echt al klaar om te gaan. Ze besluit rustig te gaan wandelen en onderweg te genieten van de omgeving. Dit keer heeft ze ook haar laptop meegenomen, omdat ze dan plaatjes van robots kan laten zien aan Brontë, zodat ze een beter beeld heeft van de maatschappij die geschetst wordt in het boek. Daarnaast neemt ze ook alvast de andere boeken mee, misschien wil Brontë direct door.

Als Hanna op de deur van de pastorie klopt, zwaait de deur meteen open. Schijnbaar werd ze al opgewacht. Ze duikt weg voor een vlieg die naar buiten vliegt, maar ziet ook meteen Emily Brontë weer staan met het boek in haar handen. Brontë draait zich zonder iets te zeggen om en begint de pastorie in te lopen. Hanna blijft even verbaasd staan, maar loopt dan toch, na beleefd haar voeten geveegd te hebben, achter haar aan. De geur – een mix van nat hout en vanille – van de pastorie en het zonlicht dat door de bovenste ramen in stralen naar beneden dwarrelt, maken dit moment magisch. Ze ziet op een ronde tafel twee dampende mokken thee klaarstaan en een aantekenboekje open op een pagina met een vreemde tabel, waarin wel tien variabelen lijken te staan waarvan Hanna de betekenis niet direct kan achterhalen. ‘Ga vooral zitten’, zegt Brontë. Hanna is in dubio of ze zo’n legende mag tutoyeren en besluit nog veilig voor ‘u’ te gaan. ‘Heel erg bedankt voor deze kans, dat u mij hier zo gastvrij ontvangt.’ Brontë windt er geen doekjes om en begint meteen met de inhoud: ‘Wat maakt ons tot mensen? Dit boek heeft me aan het denken gezet over zoveel verschillende – al dan niet filosofische – vraagstukken.’ Ze begint voor te lezen: "Waar eindig ik en begint de prothese? Welk percentage van mij moet je vervangen om me geen mens meer te hoeven noemen? Om te beweren dat ik niet leef?" ‘Het schip van Theseus, het fameuze gedachte-experiment, in een treffende andere vorm gegoten. Ik ben weggeblazen.’ Brontë houdt op met praten en lijkt in gedachten verzonken te zijn. Hanna is ook direct weer geprikkeld door deze vragen en voor een paar minuten is het helemaal stil.

Hanna en Emily – zo mag Hanna haar inmiddels noemen – hebben geen idee hoeveel tijd er al verstreken is, maar het boek heeft ze aangezet tot filosofische gesprekken. Een goed teken, beslissen beiden. Hanna besluit haar laptop erbij te pakken en Emily kijkt belangstellend toe. Ze opent de klep, haar gezicht wordt herkend en opent het mapje ‘Emily’. Een mapje speciaal voor Emily met verduidelijkende foto’s, in dit geval van robots. Emily, alleen al gefascineerd door de laptop zelf, kijkt haar ogen uit en Hanna ziet dat ze beter gaat begrijpen wat er in het boek wordt beschreven. Na de verhelderende afbeeldingen, begint Emily nog over de vorm van het boek: ‘Hoewel ik de filosofie een spektakel vond, ben ik van mening dat het boek uitgewerkt had kunnen worden in iets minder pagina’s. Het was soms wat kabbelend, wat afdeed aan de prikkelende vragen die de rest opriep. Ook was de tijdslijn best ingewikkeld, wat maakte dat ik af en toe terug moest lezen.’ Hanna – koppig zoals Emily haar vindt – geeft niet toe en stelt dat elke zin zo bijzonder was, woordenschat-verbredend, dat het niet korter had

gekund, niet had gemogen. Ze worden het eens het er niet over eens te zijn en besluiten de heuvels van Haworth in te gaan. Uitgepraat zijn over dit boek is bijna niet mogelijk.

Met hun handen in hun zakken, kraag hoog opgetrokken en de wind in de haren, lopen ze door het groene, uitgestrekte gebied. Soms in stilte, twee dromers zij aan zij, soms hun vragen delend. Ook lezen ze, zittend onder een treurwilg, alvast *De menseneter*. Emily kon niet wachten om nog meer literatuur uit de toekomst te lezen en *De menseneter* is niet zo'n dikke pil als *De mitsukoshi troostbaby company*. Na een uur lopen zien ze iets vreemds, verderop, verzakte grond. Ze lopen erop af, waarna Hanna struikelt. Ze grijpt in een reflex Emily's mantel vast en beiden vallen ze. Het wordt donker om hen heen, precies zo donker als toen Hanna van 2032 naar 1845 reisde.

Ze vallen en vallen en blijven vallen.

Ze vallen nog steeds.

~ Corporate hell ~

Emily voelde aarde kriebelen tussen haar vingers, ze rook die lekkere aardelucht die ze ook altijd rook wanneer ze op de heide speelde. Ze lag en ze kon niks zien. Ze probeerde overeind te gaan zitten, haar hoofd schuurde tegen een plastic zeil aan. Ze lag in de achterbak van een auto die gevuld was met aarde. Naast haar zag ze de aarde op en neer gaan, alsof er iemand onder ademde.

“Wakker worden Hanna.”

“Hmmm,” Hanna schrok, “gedver, er zit een worm in m’n haar.”

Hanna kwam uit de achterbak. Ze stonden op een bedrijventerrein naast een grijs gebouw waarin licht brandde. Het was koud en donker buiten dus ze liepen naar de ingang van het gebouw. Ze duwden de deur open en werden gegroet door het felle, witte licht van tl-buizen. Ze stonden in een bedrijfslobby. “Hoi! Ik verwachtte jullie al,” zei een lange man in een cowboykostuum. Hij zat achter de receptie en stond op van zijn stoel.

“Ik ben Reiner en jullie moeten dan Hanna en Emily zijn.”

“Hoi, Emily inderdaad,” hij stak zijn hand uit en Emily gaf hem een hand.

“Ik ben jullie gids voor vanavond.”

“Huh, maar waar zijn we...” begon Hanna.

“Dat is toch allemaal gecommuniceerd in de mail?”

“Welke mail? Ik heb niks gezien.”

“Vreemd, ik zal een klacht indienen bij *communication*.”

“Maar waar zijn we nou eigenlijk?” Hanna werd een beetje geagiteerd.

“Nou, er is geen reden om nu moeilijk te doen. Ik help jullie graag, Hanna, maar dan moeten jullie het natuurlijk ook wel willen.”

“Uhm...”

“Volg mij maar,” Reiner drukte op een liftknopje, *ding*, de deuren gingen gelijk open.

Er waren tien liftknopjes, negen verdiepingen plus de lobby, maar in plaats van dat de nummers van beneden naar boven opliepen, was het juist andersom. Verdieping nul stond helemaal bovenaan. Alsof elke opvolgende verdieping dieper was. Van buiten had het gebouw er ook helemaal niet uitgezien alsof er negen verdiepingen inpasten. Reiner drukte op verdieping één en de lift kwam in beweging.

“Houden jullie trouwens van klassieke muziek?”

1 – limbo

De liftdeuren gingen open, er rinkelde ergens een telefoon zonder dat iemand aanstalten leek te maken om op te nemen. Ze waren terechtgekomen in een ruimte met allerlei kantoren en bureautjes.

“We zijn aangekomen in de limbo verdieping, hier begint iedereen. Hier moet iedereen de hele dag door dingen doen die betekenisloos zijn. Ze doen dingen zoals documenten printen, diezelfde documenten weer versnipperen, managers bedenken strategieën om strategieën te bedenken, schrijven rapporten en natuurlijk zijn er heel veel receptionisten die agenda’s moeten bijhouden en telefoontjes moeten opnemen.”

Ze liepen langs een paar bureaus, de mensen leken druk in de weer met allerlei documenten. Emily stootte per ongeluk een paar papieren van een tafel af. De vrouw die aan het bureau zat keek haar boos aan en raapte snel de papieren op om vervolgens verder te gaan met woorden markeren met haar gele markeerstift.

“Ze moeten een quotum halen, anders worden ze overgeplaatst naar de volgende verdiepingen,” legde Reiner uit.

Hanna herkende Lute aan de hand van de beschrijvingen uit het boek *De menseneter*, hij zat in een kantoor met een saaie grijze deur. Ze wees hem aan voor Emily en Emily fluisterde in haar oor dat ze Lute een slome sukkel had gevonden.

Emily was blij dat ze nooit in een textielfabriek in Yorkshire had hoeven werken, zo zou dat ook een beetje gevoeld moeten hebben. Dag in dag uit hetzelfde hersen dodende werk doen. Reiner zei dat ze haast hadden, ze moesten nog acht verdiepingen, dus ze liepen weer naar de lift.

2 – lust

Ze stapten de lift uit, ze hoorden gefluit uit speakers komen. Alsof iedereen continu werd nagefloten. Het gefluit was diabolisch, altijd maar hetzelfde, vrouwonvriendelijke deuntje.

“Dit is de tweede verdieping,” zei Reiner, “hier is iedereen continu het slachtoffer van grensoverschrijdend gedrag op de werkvloer.”

Plof, plof, er liepen twee mannen langs die op elkaars billen sloegen.

Er hingen posters aan de muren waar regels opstonden zoals:

1. Iedereen moet altijd onblote onderbenen hebben.

Hanna herkende Ali B en Marco Borsato op een andere poster, erboven stond: “onze idolen”.

Emily dacht aan het boek dat ze hadden gelezen, *De Menseneter*, ze had het heel snel uit, het las lekker door, al vond ze sommige dingen een beetje vaag. Ze vond dat de rondleiding sommige infernale verhandelingen van het kapitalisme in het boek toch wel verduidelijkte.

3 – gulzigheid

“De derde verdieping in deze Tartarus is voor de gulzige werkers, de workaholics, die altijd maar door moeten werken. Als ze een taak hebben afgerond, komen er weer twee bij. Papierwerk moet hier niet in tweevoud maar in twintigvoud.”

“Maar Vergil.. Reiner, bedoel ik, hebben ze dan nooit pauze? Wat zou het UWV hiervan vinden?” vroeg Hanna.

“Jullie merken zo zelf wel wat we met UWV-inspecteurs doen.” Reiner grijnsde sinister. “Daarnaast, ze hebben hier toch geen tijd om een klacht in te dienen.”

Ze liepen rond, het was er een pandemonium van rondrennende werknemers. Er waren grote tafels waarop papierwerk was uitgesteld dat gedaan moest worden. Telkens wanneer iemand een stapeltje pakte, legde iemand anders er weer twee stapeltjes bij.

“Het duurt meestal niet lang voordat ze een burn-out hebben. En dan worden ze uiteraard overgeplaatst naar lagere verdiepingen.”

4 – hebzucht

“Op deze verdieping worden de werknemers uitgebuit door geldbeluste managers. Ze moeten elke dag een wedstrijd doen wie het langst kan overwerken en ze mogen niet lunchen.”

Emily keek rond, de vermoeidheid was duidelijk zichtbaar. Iedereen zag bleek, had ingevallen wangen en diepe wallen. Het leek bijna alsof ze allemaal in het beginstadium waren van tuberculose. Dronken ze wel genoeg water?

“Zijn jullie bekend met Giuseppe?” vraagt Reiner terwijl hij naar een bureau staart. “Het was een Italiaanse edelman in de 16^e eeuw, hij was rijk, heel rijk, hij had een aantal lucratieve bedrijven. Hij buitte zijn werknemers echter zo uit dat die er een keer genoeg van hadden. Ze kwamen met fakkels naar zijn huis en hakten hem in stukjes alvorens ze hem opaten. Om dat soort taferelen hier te voorkomen, spuiten we hier een beetje slaapmiddel in de lucht. De werknemers zijn net wakker genoeg om te werken, maar zijn te afgestompt om in opstand te komen.”

5 - woede

Ze stonden in de lift, toen Reiner opeens begon te vertellen dat ze erg stil moesten zijn op deze verdieping, omdat er mensen erg gefocust aan het werk waren. Emily keek Hanna vragend aan, maar

voordat een van hen aan Reiner kon vragen wat er zo bijzonder was aan deze verdieping hoorden ze een *ding* en gingen de deuren van de lift open.

Toen zagen ze vlak voor de deur een enorm scorebord, het enige decor aan de grauwe muren. Op het scorebord staan allemaal namen met punten, en onderaan staan namen in het rood met de verdieping 9 erachter. Emily herkent de naam Essel aan de top, en dat de naam Mea rood is, en vraagt zich af wat er gebeurd was.

“Hier zijn mensen uit de 4de verdieping naar gepromoveerd, en strijden ze tegen elkaar voor punten om een promotie te krijgen naar de zevende verdieping” fluisterde Reiner, “elke keer als ze wat werk inleveren krijgen ze een punt, en als je in 12 maanden honderdduizend punten hebt word je gepromoveerd.”

“Wat gebeurt er met de medewerkers die die punten niet behalen?” vroeg Hanna.

“Oh, die gaan op de 9de verdieping werken, het is daar veel rustiger en er is een stuk minder druk, maak je geen zorgen... we zoeken gewoon de beste medewerkers voor de belangrijke takken van het bedrijf.” antwoordt Reiner terwijl hij door de hal loopt.

Alle kamers hadden grijze muren, een bureau zonder versiering en versleten tapijt. Het enige wat je in de hal kon horen, behalve hun eigen gedempte voetstappen, was het getik van toetsenborden en bliepjes van iemands score die omhooggaat. Hanna en Emily vonden het maar akelig.

Ze kwamen aan bij de lift en keken terug de gang op, en Hanna hoopte dat ze nooit in zo'n depressieve werkomgeving zou moeten werken. Toen had Emily eindelijk de moed gekregen om nog een vraag te stellen. “Reiner, wat is er gebeurd met Mea?”

Reiner wrijft over zijn nek en antwoordt twijfelend. “Ze had wat ruzie met Essel, iets over gedeelde projecten... het eindigde met een enorme ruzie.” Reiner pauzeert even, alsof hij de juiste woorden probeert te vinden. “We hebben haar uiteindelijk verplaatst naar de negende verdieping, terwijl zij zat te schreeuwen over een fout in het puntensysteem. Stap maar snel in de lift, we willen de mensen hier niet afleiden”. En hij duwt hen beiden de lift in terwijl hij snel een knopje indrukt naar de volgende verdieping.

6- ketterij

Na een veel te lange en stille tijd in de lift, met zachte klassieke muziek op de achtergrond, komen ze aan op de 6de verdieping, en als de deuren opengaan is het enige wat ze zien: chaos. Pure, complete chaos. Pandemonium. Medewerkers rennen rond, een deel met dozen in hun handen en een ander deel met een enorme stapel papieren. Verspreid over de hele verdieping, die veel kleiner was dan alle vorigen, lagen dozen, camera's en lege bureaus.

“Sorry voor de rommel, dit is onze advertentie tak”, begint Reiner, terwijl hij behendig door rennende mensen loopt, “er heeft helaas recent een downsize plaatsgevonden, en mensen moeten hun spullen verzamelen en oprotten.”

“Was er daar een reden voor, of was een van je bazen gewoon in een slechte bui?” bespot Emily, terwijl Hanna haar lach probeert te verbergen.

“De mensen op deze verdieping moeten reclame maken voor ons bedrijf, zodat mensen van ons blijven kopen, en wij winst kunnen blijven draaien. Maar onze geliefde ex-medewerkers hadden besloten om op grote schaal slechte reviews achter te laten, en anoniem interviews te doen om ons bedrijf te bekladden. Dus, ze moesten weg. Maak je geen zorgen, het had echt erger kunnen zijn.” reageerde Reiner, zijn toon hard.

“Dus mensen zijn ontslagen omdat ze hun mening uitten, hoe heeft het UWV nog niet ingegrepen?” zei Hanna verontwaardigd.

“Zoals ik al eerder heb gezegd, je komt er vanzelf wel achter wat er met de inspecteurs gebeurt.”

Ze lopen door de rest van de verdieping, waar de enige rustige plek de tv-kamer was, waar ze normaal gesproken afgemaakte reclamespotjes bekijken. Het zag eruit alsof er al lang niemand was geweest.

“Emily, beloof me alles te doen wat in je macht ligt om te voorkomen dat ik ooit hier zal werken.”

“Alleen als jij hetzelfde belooft.”

7 - geweld

‘Welkom bij de hoogste, of eigenlijk laagste, verdieping voor onze meest hardwerkende werknemers. Hier werken de mensen die de competitie hebben gewonnen, het neusje van de zalm.’

De verdieping zelf zag er beter uit dan de 5de verdieping, met bureau's van medewerkers die niet compleet leeg zijn, wat meer geluid en een keukentje met een koffiemachine. Hoewel het er beter uitzag, heerste er een enorm neerslachtige sfeer, en zag elke medewerker eruit als een zombie.

Reiner zette zijn verhaal voort terwijl Hanna en Emily keken naar verschillende medewerkers, die sliepen of suf hun werk voortzetten. Het enige wat ze echt mee hadden gekregen van Reiners verhaal was dat sommige mensen hier 7 dagen per week werken en soms 50 uur lang, opeenvolgend, op kantoor zitten te werken. Daarom zagen ze waarschijnlijk ook bij elk bureau een kussen en deken.

‘Leuk feitje, hier hoeven we geen slaapmiddel meer in de lucht te spuiten omdat de medewerkers toch al zo moe zijn, en ze niet meer genoeg passie hebben voor een opstand. Geweldig toch.’ zegt Reiner, waarna hij fluitend doorloopt.

‘Wat gebeurt er als een medewerker het niet meer aan kan, last krijgt van problemen vanwege een tekort aan slaap of een volledige burn-out?’ vraagt Hanna voorzichtig.

‘Oh, die gaan ook gewoon naar de negende verdieping, maak je geen zorgen. Het is weleens eerder gebeurd, en we hebben het gewoon samen opgelost. Iemand begon zwijnen te hallucineren, vanwege zijn slaaptekort, en dacht dat de Veluwe in het gebouw was. Heel vreemd allemaal,’ Reiner dwaalde even af in zijn gedachten, ‘maar we hebben met hem gesproken en hadden samen bedacht dat hij op een verdieping met minder druk zou gaan werken. Hij zei onmiddellijk ja.’ Hij grinnikt een beetje en loopt door.

‘Ik wil eigenlijk helemaal niet meer weten wat er op die verdieping is.’

8 - fraude

‘Onthoud je vragen over het UWV, hier kunnen we je wat antwoorden geven.’ zei Reiner met een onheilspellende glimlach, ‘we gaan ze allemaal beantwoorden.’

Hanna en Emily voelen zich niet beter nadat ze dat hoorden, maar volgde Reiner toch maar naar een kamer waar mensen aan het vergaderen zijn. Hoewel er best veel mensen in de kamer zitten herkennen ze Lombard meteen, die een verhaal aan het houden is. Hij herkent hen ook.

‘Dames, welkom bij de HR-afdeling. Sluit je gerust aan bij de vergadering.’ zegt hij, terwijl hij naar twee lege stoelen wijst.’ Ze gaan nerveus zitten terwijl Reiner tegen de muur leunt.

‘Dus, ik ga weer door met mijn verhaal. Het UWV is... *ongelukkig*, omdat we zoveel mensen hebben ontslagen vanwege *onjuiste* redenen,’ zegt Lombard met een scherpe toon, ‘en ze hebben gemeld dat er weer een inspectie moet komen, dus iedereen moet zich weer gaan voorbereiden.’

‘Meneer, de medewerkers die normaal het rapport vervalsen en een ontslagbrief schrijven hebben wij ontslagen. Ze zaten op de 6de verdieping.’ Zei een man in een zwart pak.

Terwijl Lombard stil aan het nadenken is over een oplossing is er in de kamer steeds meer geroezemoes. Hanna en Emily grijpen de kans en fluisteren over wat ze hoorden, en vroegen zich af wat er was gebeurd met de voormalige inspecteurs voor wie dit bedrijf een ontslagbrief had gestuurd. Ze hadden verder niet echt iets meegekregen van de rest van de vergadering, deels vanwege bezorgdheid, en deels omdat ze niet begrepen waar de vergadering verder over ging.

‘Goede vergadering iedereen, ga aan de slag.’ Zei Lombard, en Emily en Hanna wilden zo snel mogelijk weg, maar bij de deur werden ze gestopt door Lombard en Reiner. ‘Dames, Reiner en ik hebben net even gesproken, en ik dacht dat ik jullie tour zou kunnen afmaken.’

‘Nee, dat is echt niet nodig, we willen jullie niet meer verder storen vandaag, alsnog heel erg bedankt.’ zegt Emily vlug.

‘Onzin, de tour is nog niet afgelopen, kom maar mee.’

Nadat ze afscheid hebben genomen van Reiner volgen ze Lombard naar de lift, ondanks dat Hanna en Emily het liefst gewoon naar boven wilden, en weer wat frisse lucht wilden inademen. Nadat de deuren dicht gingen, hing er een bedrukte sfeer.

Lift

“Dus, zijn jullie niet benieuwd naar wat er gebeurt met de UWV-inspecteurs?” vraagt Lombard, zijn stem bijna dreigend.

Hoewel Emily en Hanna het beiden heel graag wilden weten, dachten ze dat dit niet het juiste moment was om te vragen. Emily keek stilletjes naar de vloer, terwijl nieuwsgierigheid aan haar knaagt, en Hanna staarde naar het bordje waarop de verdieping wordt aangegeven, hopen dat ze snel op de negende verdieping kwamen.

“Nee dus, jammer, het is een leuk verhaal,” zegt Lombard tegen zichzelf, met een klein lachje. Dan draait hij naar Hanna en Emily.

“Dit bedrijf lijkt misschien vreemd, extremistisch, verpest onder mijn beleid. Maar ik heb niks gedaan, geen enkel systeem veranderd. Alle systemen waren er al, managers moesten gewoon een klein duwtje hebben. Het enige wat nodig was om het vuur te starten was een aanmaakblokje erin gooien, om het vuur weer op te laten laaien. De meeste mensen, ook al zitten die in hetzelfde systeem, waarden vaak niet de persoon die dat blokje gooit. Het UWV ook niet. Dus die weten niks.” Lombard kijkt eerst Emily en daarna Hanna diep in de ogen.

“Niemand hoort er iets van te weten,” vertelt hij verder, “en jullie kunnen verhalen vertellen van ons ‘*verschrikkelijke*’ kantoor, hoe onze systemen werken. Jullie zijn schrijfsters, en dat is gevaarlijk, als jullie over mijn bedrijf spreken dan wordt als het ware de brandweer gebeld en de brand geblust, wat ik niet wil laten gebeuren. Dus welkom, bij de 9de verdieping, jullie komen er zo achter wat er is gebeurd met die inspecteurs waarvan ik weet dat jullie er zo benieuwd naar zijn.”

9 – verraad

“Welkom op de 9de verdieping, en mijn kantoor.”

Hanna en Emily worden uit de lift geduwd door Lombard en zien bijna niks, de kamer is bijna helemaal donker. Het enige licht komt van de lift, waarvan de deuren aan het sluiten zijn. Behalve een bureau hadden ze niks kunnen zien in de kamer, maar de vloer voelde vreemd, alsof ze erin zonken bijna.

Dan voelen ze dat Lombard hen heeft losgelaten en stoppen ze met strubbelen. Ze horen gedempte voetstappen en dan klikt er een kleine bureaulamp aan, en wordt de kamer opeens wat verlicht. Dan zien ze dat er geen vloer is, maar dat ze in aarde staan. En wat ze eerst dachten dat muren waren is aarde, met grote wortels die erdoorheen lopen.

“Wat de fuck is dit. We worden in de achterbak van een auto wakker, geen idee waar we zijn en hoe we er zijn gekomen. Dan worden we rondgeleid door dit dolgedraaide kantoor, worden we bewogen en zijn we nu hier, de vreemdste plek die ik ooit heb gezien.” schreeuwt Hanna, bijna huilend van frustratie.

“Maak je geen zorgen, jullie blijven niet lang hier.” antwoordt Lombard, alsof dit iets is wat hij dagelijks meemaakt.

“Waarom moesten wij hier komen? Waarom heb je ons hierheen gebracht, naar dit rot kantoor?” reageert Emily.

“Geen idee, ik kreeg de opdracht en ik maak hem nu af. Doei, dames, het was echt leuk om met jullie te praten.”

Opeens zakken Emily en Hanna dieper en dieper de grond in, alsof de aarde een eigen leven krijgt en hen opslokt, hoe dieper ze zijn, hoe sneller de aarde hen verslindt. Totdat ze volledig begraven zijn, en het voelt alsof ze alleen maar verder omlaag worden geduwd door zware lagen aarde, en ondergaan ze hetzelfde lot als vele onschuldige UWV-inspecteurs en medewerkers.

~ Hanna van der Vlam (2002-1860) ~

Wanneer Hanna boven de grond komt, is ze verbaasd over wat zich om haar heen bevindt. Een groot en wijds landschap met duizelingwekkend hoge bergen en onheilspellende bossen is te zien. Als Hanna om zich heen kijkt ziet ze voornamelijk groene en gele tinten die het landschap kleuren en terwijl ze verwonderd om zich heen kijkt in het fabelachtige landschap, ontdekt ze in het dal een klein dorpje met een café. Het voelt net alsof ik in een schilderij rondloop, denkt Hanna, nadat ze zich nog een keer heeft geknepen om zeker te weten dat alles wat zojuist gebeurd is, echt is. Het hele leven is eigenlijk een schilderij merkt ze op, je kan er de kleuren aan geven die jij wilt, je hebt zelf invloed op de compositie ervan en jij besluit met wie je het deelt. Terwijl Hanna langzaam verder struint door de groengele weide wordt de aarde onder haar voeten geleidelijk afgeveegd door de vele narcissen die het landschap, dat Zwitsers leek te zijn, bevatte en wanneer ze zich om draait, ziet ze Emily staan.

In de verte ziet Hanna iets van steen op een heuvel staan. Het lijkt een klein berghuisje te zijn, in hoeverre je het nog een huisje kan noemen. Vanaf een kleine afstand kan ze al zien dat het huisje gedateerd is en niet de meest betrouwbare overnachtingsplek is op het gebied van veiligheid. Toch loopt Hanna, moeizaam met de computer en zware boeken in haar handen, naar het krot op de heuvel, die maar een kleine verhoging vormde in het bergachtige gebied, toe en kijkt om zich heen of ze ergens Emily kan spotten in de hoop dat die haar volgt. Normaliter is Hanna helemaal niet bezig met de personen die zich om haar heen bevinden, maar bij Emily is dit anders. Sinds Hanna het boek *Het lied van ooievaar en dromedaris* uitgelezen heeft, is ze erg benieuwd naar de visie van Emily op het boek aangezien het verhaal gebaseerd is op de gezusters Brontë. Wanneer Hanna het boek las, voelde ze dat ze overspoeld werd door alle emoties die het emotionele spectrum kent. Blijdschap, liefde, maar ook verdriet. Ze ziet Emily nooit in het boek lezen, dus of ze is gewoon nog niet zo ver of, en hiervoor is Hanna bang, Emily vindt het boek helemaal niks. Daarom heeft Hanna zich voorgenomen, sinds zij het boek al uitheeft, om Emily de hele tijd in de gaten te houden, hopen dat ze iets zou kunnen afleiden uit haar gedrag. Eenmaal aangekomen bij het bergkrot wil Hanna zo snel mogelijk naar binnen om beschutting te zoeken tegen de felle voorjaarszon, maar binnen in het huisje stikt het van de brommende vliegen. Het is zo erg dat Hanna geen enkel woord uit durft te spreken, aangezien ze ondanks haar knorrende maag geen behoefte heeft aan een vlezige smaak in haar mond. Wanneer Hanna zich omdraait, ziet ze dat Emily haar het huisje in gevolgd is.

Emily vliegt gelijk op de vleugel af als ze de bergkrot betreden. Hanna besluit te gaan luisteren naar het pianospel van Emily, aangezien ze haar geen seconde uit het oog wil verliezen. Terwijl Hanna plaatsneemt, ziet ze de merknaam van de vleugel: *Steingraeber & Söhne*, zoals ze had verwacht zei deze naam haar niets. Hanna heeft niet veel met muziek, maar soms luistert ze één specifiek nummer: Het Lied. *Het Lied van de bewoners van het dierenrijk*, de bewoners die hun leefgebied vinden op het grootste continent. Alleen dat luistert, of eigenlijk luisterde Hanna, wanneer ze verdrietig was, als ze vrolijk was, altijd. Terwijl haar gedachten afdwalen, neemt Emily haar positie in achter de vleugel, het is een klassiek stuk dat ze speelt. Hanna luistert naar het pianospel terwijl ze, zittend op een kruk in het krot tegenover de piano, even terugkijkt in haar gedachten op wat ze allemaal al heeft meegemaakt tijdens deze reis. Maar wanneer ze terugdenkt aan de prachtige momenten dat zij *Het lied van ooievaar en dromedaris* las, wordt ze wakker geschud door haar verstand, dat haar herinnert om Emily goed in de gaten te houden. Snel kijkt ze weer naar Emily, merkend dat haar blik was afgedwaald richting het schilderachtige landschap dat door de deuropening te zien is. Hanna besluit om Emily door diezelfde deuropening vanaf buiten te observeren, denkend dat Emily niks zal laten merken wanneer ze gezelschap heeft van haar. ‘Ik ga even buiten wandelen,’ zegt Hanna boven het melodieuze muziekstuk uit, Emily knikt, maar wanneer ze buiten haar positie heeft ingenomen, ziet ze opeens dat Emily de deuren dicht doet. Plan mislukt, denkt Hanna en ze besluit maar te gaan wandelen om geen argwaan te wekken bij Emily.

Emily neemt weer plaats achter de vleugel en Hanna neemt weer positie in op het krukje tegenover de vleugel. De vorige keer dat Emily haar pianospel uit de vleugel toverde, dwaalde Hanna af met haar gedachten. Hanna heeft zich voorgenomen om deze keer koste wat kost, ongeacht hoe vervelend of pijnlijk het is, Emily te volgen en haar altijd in de gaten te houden. Maar zodra Emily begint met spelen, borrelen de twijfels over dit voornemen gelijk op bij Hanna. Ze vraagt zich af waarom dit muziekstuk überhaupt bestaat, zulke negentiende-eeuwse hardrock zou geen enkel levend wezen ooit mogen horen. Terwijl Emily's handen rustig over de verschillende toetsen van de vleugel glijden, is Hanna hard bezig zichzelf tegen te houden om niet weg te lopen en terwijl ze knarsetandend op de kruk zit en merkt dat Emily richting het einde van het muziekstuk gaat, realiseert ze zich iets. Hanna had uit geen enkele hoek zien aankomen dat Emily piano kon spelen, haar persoonlijkheid is zo divers en zo opvallend, dat Hanna haar niet uit haar hoofd kan krijgen. Dit maakt Hanna alleen nog nieuwsgieriger naar de mening van Emily over *Het lied van ooievaar en dromedaris*.

Hanna is niet zo'n vroege vogel, wakker wordend van het felgele zonlicht dat door de openstaande deuren naar binnen komt, realiseert Hanna zich dat Emily en haar boek weg zijn. Ze rent naar buiten, maar kan haar niet vinden. Ze keert terug in het kleine huisje en hoort het geluid van een gevallen object. Emily heeft de computer laten vallen en 'ruimt het wel op,' zegt ze, in de hoek staat iets wat je zou kunnen aanzien voor een dweil. Hanna gaat buiten een rondje wandelen, terwijl Emily dweilt. Als ze terugkomt en vanaf een afstandje naar het bergkrot kijkt, ziet ze Emily naar het boek kijken. Ze kijkt heel erg geschrokken en vol van emotie, zou ze het een slecht boek vinden, vraagt Hanna zich af. Ze rent naar buiten met het boek en Hanna gaat achter haar aan.

Hanna volgt de rennende Emily de hele tijd, totdat ze echt niet meer kan. Ze probeert haar spoor te volgen en wanneer ze in een bos terecht is gekomen, ruikt ze brandlucht, iets wordt verbrand. Hanna ziet Emily met dezelfde geschrokken expressie van daarnet naar een vuur kijken. Het lijkt een zelf gemaakt vuur, Emily's persoonlijkheid wordt mysterieuzer met de seconde. En dan ziet Hanna het boek in het vuur liggen. Ze herkent de typerende oranje kaft van het boek uit duizenden. Ze kijkt naar Emily, die nog steeds in een andere dimensie lijkt te zitten, en dan weer terug naar het boek in het vuur. Emily lijkt niet door te hebben dat ze met open mond en ogen, die ongeloof uitstralen, wordt aangestaard.

Hanna zit, nog steeds vol ongeloof, te wachten totdat Emily naar het huisje komt. Terwijl ze in de verre verte kijkt, hopen op een teken van leven, gaan er duizenden gedachten rond in haar hoofd. Wat heeft ze net gezien? Wie heeft ze net gezien? Dit was niet de Emily die zij kende van deze reis. Maar wanneer ken je iets of iemand, bedacht Hanna. Je kunt wel weten hoe iemands agenda eruitziet, maar je zult nooit exact weten welke gedachten op welke manieren tijdens alle activiteiten door iemands hoofd razen. Maar hoe goed ken je dan jezelf? Hoe goed kende Hanna zichzelf? Vragen, vragen en nog meer vragen zonder antwoorden tolden door haar hersens. Helemaal verzonken in haar eigen gedachten merkt Hanna niet dat Emily naast haar is komen zitten, Hanna schrikt, maar probeert het te verbergen. Ze probeert te doen alsof ze helemaal niks heeft gezien van hetgeen wat voorgevallen is in het bos. Ze vraagt of het gelukt is met het dweilen. 'Ja,' zegt Emily. Haar stem klinkt koud en emotioneel, alsof ze haar gevoelens probeert te onderdrukken. Normaal begint Emily het gesprek, vertelt ze wat ze heeft gezien die dag, maar nu niet. Hanna ziet Emily's ogen helemaal strak staan, van de spanning, denkt ze. Om de stilte te doorbreken vraagt Hanna aan Emily hoever ze is in *Het lied van ooievaar en dromedaris*. Emily heeft het boek uit, vertelt ze. Dit verrast Hanna enorm, aangezien veel mensen moeite hadden om door het literaire werk van Anjet Daanje, 648 pagina's tellend, te komen, maar deze moeite werd wel rijkelijk beloond. Hanna stelt voor om het boek te gaan bespreken, ondanks dat ze een veelzeggende nee verwacht, maar Emily stemt in. Morgenmiddag, in het café in het dichtstbijzijnde dorp. Hanna zegt tegen Emily dat ze even gaat wandelen om nog een keer terug te halen waar het boek over gaat voor morgen. Terwijl ze wegloopt van het kleine huisje, zijn haar gedachten bij allesbehalve de inhoud van het boek zelf, haar gedachten tollend en tollend. Het wordt een lange nacht voor Hanna.

~ Emily Brontë (1818-1848) ~

Boven de grond komend ziet Emily een Zwitsers berglandschap. Tussen de geurende narcissen zo geel als de zon en sneeuw witte sneeuwkllokjes kijkt ze het dal, met enkele kleine huisjes verspreid als molshopen langs een beekje met helderblauw water, naar beneden. Aan het einde bevinden zich grote grijze bergen uit rots met hier en daar wat sneeuw, verspreid als poedersuiker. Hier en daar staan kaarsrechte dennenbomen en waar Emily meestal de donkere hardheid van de bomen verafschuwt, maakt de zachte geur van hars haar nu vreugdevol. Ze merkt onmiddellijk dat ze in een herkenbare tijd terug zijn gekeerd, ze ruikt het in de lucht, ziet het aan de bergen, ze voelt het vanbinnen. Later leest ze dat ze zich in 1845 bevinden, de periode waarin zij tot voor kort haar leven leidde. Haar schoenen knellen, haar kousen zijn, ondanks de frisse wind, te warm en haar korset zit benauwend strak. Zich ervan vergewissend dat alleen Hanna zich, verdwaasd om de nieuwe wereld zonder technologie, naast haar bevindt, trekt ze haar kousen en schoenen uit en laat haar voeten kietelen door de tedere grassprietten.

Emily dwaalt verloren achter Hanna aan naar een klein huisje. Een bergkrot roept Hanna, maar het door zonnestralen verwarmde stenen huisje met rode luikjes is alles waar Emily al sinds haar reis naar verlangde. Een roos groeit tegen het huisje op en op het kleine terrasje, te bereiken door kleine trappetjes aan weerszijden, staan twee stoeltjes. Het liefst zou ze zich onmiddellijk tegen de donkere stenen, die fanatiek het februarizonlicht absorberen, drukken, haar ogen sluiten en de zon voelen tintelen op haar bleke huid. Een aangenaam uitzicht, maar ze besluit Hanna het huisje in te volgen. Onmiddellijk ziet ze de vleugel, verborgen in de onverlichte hoek van de woonkamer. Het is een *Steingraeber & Söhne*, een piano die in staat is om kristalheldere klanken voort te brengen, en ogenblikkelijk zit ze achter de toetsen. Virtuoso laat ze haar vingers over de toetsen glijden terwijl ze de eerste zeven delen uit *Das Wohltemperierte Klavier* van Bach speelt. Ze kan niet anders dan zich overgeven aan de preludes en fuga's met door elkaar heenlopende stemmen, de onontkoombare structuur van de kwartnoten, de achtste noten, de zestiende noten, de harmonieën die wonderschoon op elkaar aansluiten. Net als beleving van de lengte van vijf minuten, uit te drukken in de grootheid H, verbazend kan verschillen, duurt hetzelfde stuk op verschillende piano's in de beleving heel anders, meent Emily. Zo neemt de wonderschoon klinkende *Steingraeber & Söhne* de luisteraar mee in een fantasiewereld waarin de preludes en fuga's van *Das Wohltemperierte Klavier* een erg korte indruk in lengte geven, dit in tegenstelling tot piano's van het merk *Ibach* met een wat platte klank. Zonder terughoudendheid ziet ze Hanna, betoverd door de *Steingraeber & Söhne*, toekijken en misschien voelt Hanna aan dat ze zich voor haar niet hoeft te schamen, want ze blijft zitten en luistert aandachtig.

Elke ochtend staat Emily nog voor het ochtendgezag van de weidevogels op. Ze loopt een halfuur, een uur, soms wel twee uur door weiden met slapende koeien en bossen met dunne sparren, beschenen door een langzaam opkomende zon. Elke ochtend strijk ze na een tijdje neer en opent *Het lied van ooievaar en dromedaris*, dat ze al die tijd heeft meegesleept. Het begincitaat treft haar meteen, het voert haar mee in de fantasierijke wereld van Anjet Daanje.

“Kom ga zitten hier op deze zonnige steen

Het is bloemloze heide in wit winters licht

Maar ga zitten want we zijn helemaal alleen

En ontvouw hemels ademloze einderzicht”

Ze bewondert de omschreven eenzaamheid, die ze als geen ander herkent. Ze voelt mee met de hoofdpersonen, die zich het liefst in hun gedachtewereld begeven, die elke zin de moeite waard maken om te lezen. Ze verdwaalt in de lange zinnen, enkel gescheiden door komma's, enerzijds omdat ze haar meetrekken in wonderschone beschrijvingen, anderzijds omdat ze onopzettelijk de persoonsvorm is kwijtgeraakt. Het diepste in haar raakt ontroerd door Clyde Middleton, verhaal vijf, die kampt met onbereikbare liefde. Tranen stromen over haar wangen als ze de aangrijpende zin "*Eenzaam zit hij daar in de stoel van haar bed, bijna 25 jaar zijn ze getrouwd, en hij heeft geen idee wie de vrouw is aan wie ze in haar laatste dagen denkt.*" leest. Een paar ochtenden later voelt ze zich net zo gefrustreerd als Amélie in verhaal acht, trachtend de onverklaarbare Laure te begrijpen.

's Middags maakt ze praatjes met de ietwat stugge Hanna. Emily voelt een grote afstand, die ze niet weet te dichten. Het voelt alsof elke keer, als ze een wandeling maakt of klanken uit de piano tovert, Hanna zich meer en meer afsluit, zoals krokussen hun bladeren 's nachts sluiten en pas bij de eerste zonnestrallen weer voorzichtig openen. Ze bedenkt dat de krokus een perfecte metafoor is voor de lente, de behoedzaamheid van de eerste zonnestrallen van het februarizonnetje vergelijkend met de tedere, zachtaardige blaadjes van de gouden krokusjes die zich, na een periode van grootse twijfel, plots uit de grond laten poppen. Maar zodra je van de gouden bloemknoppen wilt genieten, verwelken ze met krachteloze, troosteloze blaadjes nog voor ze het vaasje bereiken, net als de zon nooit het donkere hoekje met de Steingraeber verlicht.

En weer zoekt Emily de vleugel op, het heeft een onverdraaglijke aantrekkingskracht op haar. Ditmaal kiest ze niet voor Bach, maar besluit de fameuze *Mondscheinsonate* te spelen. Waar Beethoven haar altijd al gefascineerd heeft, verafschuwt ze deze sonate. Niet omdat ze het stuk niet kan uitstaan, ze beschouwt het juist als meesterwerk, maar omdat iedereen dezelfde gevoelens voor dit bijzondere stuk koestert. Het is een eenvoudig stuk om te spelen, een aanmoediging voor alle prestigieuze amateurs, waardoor de onwetende toehoorder meteen onder de indruk is, maar het stuk is zeer gecompliceerd als het gaat om frasen en harmonieën. Ze veracht de beginners die meteen de *Mondscheinsonate* spelen, om deze vervolgens niet de schoonheid in klank te geven die het wat haar betreft wel verdiend, hetzelfde gaat op voor *Für Elise*. Toch heeft ze behoefte aan een muziekstuk dat de magnifieke vleugel zijn recht aandoet, dat de belevingstijd van het stuk verkort. Ze laat haar vingers op de toetsen rusten en als vanzelf vinden ze hun weg naar de beginnoten van de betoverende sonate. Ze speelt de prachtige basnoten in haar linkerhand, terwijl ze haar rechterhand om de lage klanken laat wentelen, genietend van de melodielijnen en wisselende harmonieën. Na deel één gaat ze meteen over naar het vrolijkere tweede deel, ze speelt met blijdschap de afwisselende staccato en legato noten en vol goede hoop gaat ze over op het derde deel, *presto agitato*, maar het is te lang geleden dat ze dit virtuoze deel heeft gespeeld. Ze moedigt haar haperende, trage vingers aan sneller te spelen, maar het is alsof zich aan elke vinger klompjes bevinden, zo onhandig gedragen ze zich. Ze merkt op dat een piano een afstandelijk instrument is, er zit immers ruimte tussen de toetsen en het lichaam, een viool of cello omarmen we, een fluit blazen we het leven in, maar de piano bespelen we alleen. Gefrustreerd besluit ze dit derde deel langzaam te spelen. Rustig speelt ze de oplopende frases, met duidelijke crescendi, en probeert de melodie er helder uit te halen. Vervolgens probeert ze het steeds sneller en weet na een halfuurtje het oorspronkelijke tempo te bereiken. Ze verliest zich hartstochtelijk in het stuk om, als Hanna vraagt of ze komt eten, te merken dat het inmiddels buiten donker is geworden.

Dan op een middag is het boek bijna uit. Emily had een mooie plek aan te rivier gevonden, maar het hoopje waarvan ze had verwacht dat het een verzameling bladeren waren, bleek de inhoud van een haas te zijn, de wormen smullend van het zachte vlees, vergezeld door een hoop vliegen. Ze kan de gedacht niet onderdrukken dat op deze plaats dieren snel werden verteerd, net als in *Het lied van ooievaar en dromedaris* was beschreven. Ze besluit een andere plek te vinden, op een zonnige steen te zitten en hier de laatste twee verhalen te lezen. In het laatste verhaal wordt het Chambersboekje haar eindelijk duidelijk, ze snapt de inhoud waar ze de afgelopen ochtenden zo hard naar heeft gezocht. Het concept van Tijd intrigeert haar, met name de zin "*Het belangrijkste kenmerk van een verlaagd bewustzijn moet*

zijn dat de Tijd heel traag lijkt te verlopen, zelfs bijna stil lijkt te staan, want lang, lang geleden heeft ze hem zelf uitgelegd dat er geen tijd verstrikt...” raakt haar. Ze ziet de verbindingen, de connecties, de symboliek, het raakt haar dat Anjet Daanje haar zo goed heeft weten af te beelden in het hoofdpersonage. Ze herkent zich in de omschreven eenzaamheid en onbereikbaarheid, wil zelf ook de zin in het leven vinden, beseft dat liefde vele vormen kan aannemen, in verschillende gedaanten voor één persoon, maar ook voor de natuur, voor de mensheid in het algemeen. Ze huilt als ze het boek uitheeft, warme tranen op haar koude wangen. Ze houdt van het boek, ze houdt van alles eraan, de sublieme beschrijvingen, de diepgaande personages, de bijzondere verhaalsopbouw met allerlei geheimzinnige connecties. Ze kan het boek niet meer zien, ze herkent zichzelf er zo gepassioneerd in, ze laat het op de bruine bosgrond vallen en rent terug, niets kan haar nog schelen.

Na het boek voelt Emily een leegte, een onheilspellende gevoelloosheid, dus speelt ze weer vaker. Hanna heeft op haar computer meerdere muziekstukken gedownload die pas na 1845, de tijd waarin ze zich nu bevindt, zijn geschreven. Ze is dol op *Claire de lune* van Debussy, die pas in 1905 is geschreven. Opnieuw merkt ze dat de *Steingraeber & Söhne* zeer geschikt is voor Debussy, maar uiteraard kan de vleugel niet tippen aan de *Steinway & Sons* die ze gedurende het tijdreizen heeft mogen bespelen. De Steinway wist de belevingstijd zo kort te maken als ze nooit tevoren heeft ervaren. Ze geniet van het zogenoemde ‘impressionisme’, een stijl die ze nog niet kende. Vol enthousiasme pakt ze de computer, wil naar Hanna rennen, maar struikelt en ziet vol schrik voor haar ogen het scherm van de computer uiteenspatten. Ze hoopt dat Hanna het niet ziet en dweilt als een bezetene de vloer, voetstappen makend op de gedweilde vloer. Ze is druk bezig als ze de vlekken op haar arm ontdekt, net onder haar elleboog. Plots keert de benarde leegte, die ze na het boek uit te hebben ervaaarde, weer in alle hevigheid terug en ze kan niet anders dan denken dat deze vlekken als straf zijn voor het in de steek laten van het oranje gevlekte boek - waar ze met moeite een dromedaris en ooievaar in heeft gevonden - op de bosvloer, rode vlekken komen immers ook voor in het boek. Ze wordt bang onderdeel te zijn geworden van het boek, de angstige gedachte kruipt in haar omhoog, veroorzaakt haar longen in horten te veel lucht op te nemen. Blind draaft ze het huisje uit, ze legt de twee uur loopafstand in driekwartier af, de hele weg rennend door de regen. Ze vindt het boek op precies dezelfde plek waar ze het heeft achtergelaten, de regendruppels hebben de kaft zacht gemaakt en vliegen warmen zich op het zachte papier op in de zon. Nu ze het boek er zo verlaten bij ziet liggen, weet ze dat ze een fout heeft gemaakt. Ze had het boek moeten koesteren, een bijzondere plek moeten geven, niet achterlaten in het koude, donkere bos. Ze weet dat ze het niet meer goed kan maken, ze zal het boek niet meer een mooie plek kunnen geven zonder aan deze minuten te denken, daarom besluit ze het een ritueel te geven. Ze vindt een oud luciferdoosje, ondanks de regen weet ze het aan te krijgen, en laat het vlammetje likken aan de droge binnenkant van het boek. Al snel staat het boek in brandt, de vliegen zwermen om haar heen, en ze weet dat dit de juiste beslissing was, zo hoeft het boek de gevolgen van haar kille eenzaamheid, die het niet verdient, niet te doorstaan.

Hanna heeft haar nieuwsgierigheid naar de mening van Emily over *Het lied van ooievaar en dromedaris* getoond, dus besluiten ze het boek van Anjet Daanje te bespreken in een cafeetje in een klein dorpje in de buurt. Na een ‘knus’ hoekje, waar het voor Emily eerder benauwend donker is, te hebben opgezocht, merkt ze dat Hanna haar curiositeit niet kan bedwingen, zo benieuwd is Hanna naar de inzichten van de Brontë. Emily vertelt dat ze dit toch echt het beste boek, vergeleken met *De mitsukoshi troostbaby company* en *De menseneter*, vindt, waarna Hanna snel opmerkt dat het wat haar betreft het allerbeste boek ooit is, waarop Emily zich onmiddellijk afvraagt of dit zo’n persoon is die ook een lievelingskleur en -dier heeft. Onverstoorde gaat Emily verder, ze schaamt zich voor haar mateloze hartstocht die het boek bij haar opwekte en weet dit gênante gevoel kunstig te omzeilen. Ze gaat in op de prachtige schrijfstijl, de lange aaneengeknoopte zinnen die haar betoverden, de onbereikbare liefde die haar raakte en de eenzaamheid van het leven die ze ook bij haarzelf weet te bespeuren. Helemaal op dreef onderbreekt Hanna haar plots, ze heeft nu al lang genoeg moeten wachten. Ook deze futuristische tijdreiziger, vanuit een heel ander referentiekader lezend, werd geïntrigeerd door de emoties die het boek opriep, de vreugdevolle blijdschap, de ontroerende liefde en het pijnlijke verdriet. Na lang delen van

hun favoriete verhalen, waar verhaal acht vaak terugkeert, komen ze, na te menen dat ook *De mitsukoshi troostbaby company* vanwege de interessante filosofische vragen geprezen dient te worden, tot de conclusie dat *Het lied van ooievaar en dromedaris* voor hen het beste boek is, omdat Emily zich naar eigen zeggen toch het meest met Eliza-May Drayden identificeert.

~ Slotsom ~

Met een dikke stapel papier, het manuscript van mijn boek, zit ik in de leunstoel voor het raam te wachten als Liv aan komt lopen. Het is 4 maart, de dag dat Liv mijn manuscript komt bekijken. Er hangt een vreemde rust om mij heen de afgelopen dagen, ook al heb ik geen logboek bijgehouden. Het was magisch om dit boek te schrijven en – gek hoe zoiets werkt – het schrijven heeft mij zoveel duidelijkheid gegeven. Hoewel het nog een *close call* was tussen *Het lied van ooievaar en dromedaris* en *De mitsukoshi troostbaby company*, is er geen twijfel meer mogelijk: *Het lied van ooievaar en dromedaris* is het boek dat volgens mij (een simpele, maar zeer toegewijde docent) het meest geroemd moet worden. Een boek vol verrassingen, prachtige zinnen en met perspectieven uit totaal verschillende tijden, dat heeft ze nog niet eerder gelezen. *De mitsukoshi troostbaby company* is een goede tweede, met de prikkelende filosofische vragen die blijven hangen. En op de derde plaats – nog steeds een podiumplaats! – is *De menseneter* geëindigd. Hoewel de andere twee boeken niet te toppen zijn, was ook dit boek, een spotprent van de corporate culture, een feestje om te lezen.

Ik doe open voor Liv en loop, zonder iets te zeggen, terug naar de leunstoel. Liv loopt achter mij aan en we gaan zitten op onze vaste plekken. ‘Wauw, voor een juryrapport is dat best een dik manuscript! Goed werk, Hanna, je blijft me verrassen. Ik vond het ambitieus, een belangrijk werk in twee weken, maar het is je gelukt. Hopelijk je logboek ook.’ Hanna twijfelt even wat ze gaat zeggen, want het logboek heeft ze niet geschreven, omdat ze merkte dat tijdens het schrijven er al genoeg gevoel en emotie in het daadwerkelijke boek lag, en overhandigt daarom eerst het manuscript. Liv leest twijfelend voor: ‘Het re-laas van de toekomst en het verleden. Interessante titel.’ ‘Ja... Het is een boek, een juryrapportboek. Snap je? Ik wist zelf niet goed welk boek ik het beste vond en ze zijn alle drie zo goed en ik wist niet goed welke vorm het juryrapport moest hebben en er ligt al veel gevoel in dus geen logboek en...’ Liv onderbreekt me – gelukkig maar, want ik lijk net een kleuter met alle ‘goeds’. ‘Dus je hebt geen logboek geschreven?’ Ze wil het manuscript alweer aan me teruggeven, maar ik vind gelukkig mijn woordenschat weer terug. ‘Nee, technisch gezien niet, het is een boek geworden, maar een boek waarin ik ontdek welk van de drie boeken ik het beste vind, mijn gevoel, mijn persoonlijkheid, zit er al in. Onze laatste meeting is er ook in verwerkt, deze kan ik er ook nog in opnemen. Ik ben trots op het resultaat en ik denk dat het publiek dit ook kan waarderen, iets vernieuwends. Zelfs jij, met je kritische blik en hoge standaarden, moet dit een kans geven.’ Liv snuift en bladert door het juryrapportboek. ‘Oké. Ik bel je als ik het uit heb. Het kan maar beter goed zijn, Hanna!’ ‘Bedankt’, mompel ik nog, maar Liv is de deur al uit. Ik had gehoopt dat Liv iets sneller overtuigd zou zijn dat dit logboekloze boek ook heel goed is, maar ik blijf vertrouwen houden.

Het is 26 maart en ik lig weer eens midden op de dag in bed. De afgelopen weken, nadat Liv hier is geweest, ben ik veel aan het piekeren. Heb ik wel de goede keuze gemaakt? Had ik niet gewoon een standaard juryrapport en een logboek moeten schrijven? Maar dan gaat de telefoon. *Tring-ling... Tring-ling-ling...*

‘Hey, Hanna... Wauw... Je hebt me overtuigd. Niet alleen over het feit dat een logboek niet nodig is en er al zoveel persoonlijks in een boek kan zitten, maar ook over het feit dat *Het lied van ooievaar en dromedaris* inderdaad het beste is. Laten we het publiceren. Laten we niet langer wachten. Laten we je carrière redden.’